

En studie i trovärdighet

bP 505/23

National Library
of Sweden

EN STUDIE I TROVÄRDIGHET.

Peter CASSEL: Relation media-meddelande, med avseende på upplevd trovärdighet. Ett experiment. Trebetygsuppsats vid sociologiska institutionen vid Stockholms universitet. Stockholm 1968.

Inledning

Bakgrunden till denna undersökning är det välkända faktum, att det finns ett samband mellan bedömningen av ett meddelande och den uppfattning mottagaren har av den som sänder meddelandet ("kommunikatorn"). Ett neutralt meddelande kan uppfattas olika beroende på om kommunikatorn uppfattas positivt eller negativt. Mottagarens attityder till sändaren kan sägas ha två dimensioner: a) Mottagarens uppfattning om sändarens kunskaper och erfarenheter i den aktuella frågan, hans syften och motiv. Begreppet "kommunikatorns upplevda trovärdighet" brukar användas som sammanfattning. b) Mottagarens attityder till sändarens attraktivitet, prestige och förmåga att kontrollera mottagarens beteende.

Kommunikatorupplevelsen är i allt väsentligt beroende av den trovärdighet kommunikatorn synes ha. Detta kan medföra, att innehållet i ett meddelande från en kommunikator med hög eller låg trovärdighet kanske beaktas i mindre utsträckning än om mottagaren inte haft någon uppfattning om kommunikatorns trovärdighet. Kommunikatorupplevelsen kommer då att överskugga vad som står i meddelandet, och bedömningen av detta blir således till största delen beroende av hur mottagaren upplever kommunikatorns trovärdighet.

Mediaupplevelsen kan ses som en parallell till kommunikatorupplevelsen när det gäller massmedia. Dessa båda begrepp kan under vissa förhållanden sammanfalla. I de fall där kanalen betraktas och uppfattas som kommunikator, torde "mediaupplevelse" vara relevant. Detta kan tänkas gälla för ett redaktionellt inslag i en tidning. Vid ett inslag i TV är det svårare att framställa

kanalen som kommunikator, varför "kommunikatorupplevelse" i många fall är mer följdriktig. Ju svårare mottagaren har att tänka sig den verkliga kommunikatorn bakom exempelvis en artikel i en tidning, desto lättare accepterar han tidningen som kommunikator och tidningens upplevda trovärdighet får betydelse för bedömningen av meddelandet (artikeln).

Ett mått på mediaupplevelsen bör sålunda kunna erhållas i de fall där kanalen/mediet verkligen framstår och uppfattas som kommunikator. Detta är utgångspunkten för Cassels försök.

Undersökningens uppläggning och genomförande.

För att komma ifrån svårigheten i samband med olika kanalers media-kommunikator-funktioner (se ovan) valde Cassel att jämföra två artlika media, Expressen och Aftonbladet, med avseende på deras upplevda trovärdighet. Han har sedan kopplat olika meddelanden till tidningarna för att utröna om skillnaderna i upplevd trovärdighet mellan tidningarna har betydelse för hur läsaren eller icke-läsaren bedömt meddelandet. För att dölja avsikten med experimentet togs även Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet med. Jämförelsen omfattar emellertid endast de två kvällstidningarna. Meddelandena skulle vara så beskaffade, att de inte kunde röja upphovsmannen genom uttrycksätt, politiska undertoner eller liknande. Cassel valde därför olika rubriker.

Den metod som användes för att bedöma tidningarnas och meddelandenas trovärdighet kallas "Osgoods semantiska differential". Den innebär att försökspersonerna får bedöma objektet i olika aspekter, karakteriserade av adjektiv. Varje adjektiv bildar tillsammans med sin motsats en skala. Cassel använde sex motsatspar:

Välunderrättat - - - - - Oinformerat
 Pålitligt - - - - - Opålitligt
 Tillförlitligt - - - - - Otillförlitligt
 Sakligt - - - - - Sensationsbetonat
 Fullständigt - - - - - Ofullständigt
 Vederhäftigt - - - - - Ovederhäftigt

Varje skala består av sju skalsteg, graderade 1 - 7. Ju positivare objektet bedöms i de olika aspekterna, desto lägre poäng bör objektet få. Skalpoängen adderas sedan för varje objekt, och medel-

På grundval av denna första mätning uttogs meddelande 1 och 2 värdet för de sex skalorna beräknas. Mycket trovärdiga objekt skall sålunda få låg poäng, likgiltiga objekt omkring 4 poäng och ej trovärdiga objekt hög poäng.

Dessa adjektivpar är inte valda på en slump. Tillförlitligheten i den engelska förlagan är mycket noggrant testad, och i Sverige pågår försök på en rad institutioner att öka antalet reliabla svenska adjektivpar. De par, som Cassel använt, har tidigare prövats i Sverige med gott resultat. Cassels förarbete till undersökningen bestod bl a av intervjuer med de forskare som använt sig av den semantiska differentialen. Trots att t ex motsatsparet "sakligt- sensationsbetonat" kan verka felaktigt konstruerat (de flesta väntar sig antagligen "osakligt" som motsats) är det ändå tidigare testat och godkänt.

Ett antal ettbetygsstuderande i sociologi deltog i två förförsök, i vilka rubriker och adjektivpar prövades. De adjektiv som Cassel kom fram till är angivna ovan. Av de 17 rubriker som prövades stannade Cassel för följande fyra:

- 1) Polisen är skyldig att föra medvetlösa till sjukhus.
- 2) 12 personer fast för fortkörning vid razzior i Stockholm.
- 3) Spelade bort bosättningslån, tog igen 15.000 på poker.
- 4) Hundratals körde förbi medvetlös löpare i skidspår.

Rubrik 1, 3 och 4 är "faktiska" rubriker, tagna ur Expressen, medan nr 2 är konstruerat av författaren.

Experimentansats

Huvudmätningen gjordes i två omgångar, med tre veckor mellan mät-tillfällena. Försökspersoner var 96 elever från Lärarhögskolan i Stockholm. Vid det första tillfället mättes media och meddelanden separat. Försökspersonerna fick då också svara på frågor om tidningsläsning, civilstånd, födelseår och politiska sympatier. På grundval av sina läsvanor delades försökspersonerna upp i fyra huvudgrupper. Dessa grupper var:

I)	Läser varken AB eller Expressen (A^+E^+)	34 pers.
II)	Läser AB men ej Expressen (AE^+)	18 pers.
III)	Läser Expressen men ej AB (A^+E)	27 pers.
IV)	Läser både AB och Expressen (AE)	17 pers.

Som "läsare" definierades alla som läser tidningen 1 gång i veckan eller mer.

värde för de sex skolorna beräknas. Mycket trovärdiga objekt
 skall sålunda få låg poäng, litet trovärdiga objekt omkring 4 poäng
 och ej trovärdiga objekt hög poäng.

De sex objektyper är inre valda på en slump. Tillförlitligheten
 i den engelska förlagen är mycket noggrant testad, och i Sverige
 pågår försök på en rad institutioner att öka antalet reliabla
 svenska objektyper. De som används i denna undersökning har tidigare
 varit i Sverige med gott resultat. Ganska förbättrade till undersök-
 ningen bestod bl a av intervjuer med de forskare som svarat på
 övriga objektiska differensialen. Trots att det existerar ett
 "skligt-sensationsteoretiskt" verkligt faktiskt konstverks (det
 första väntar sig en engelsk "oskligt" som noteras) är det ändå
 tidigare testat och godkänt.

Enligt den svenska undersökningen har följande resultat
 Ett antal etthetvgsundersökningar i sociologiskt ämne i två försök
 i olika rubriker och objektyper prövades. De objektiva som Gessel
 kom fram till är angivna ovan. Av de 17 rubriker som prövades
 användes Gessel för följande fyra:

- 1) Följan är skyldig att föra medvetelse till stämman.
- 2) 12 personer kast för forskning vid kasator i Stockholm.
- 3) Spelade bort posttjänsten, tog igen 12.000 på poker.
- 4) Hundstula körde fört medvetelse löpare i skjugga.

Rubrik 1, 3 och 4 är "faktiska" rubriker, några av ämnen.
 medan nr 2 är konstverks av författaren.

Ämnen

Hundstulans ämnen fördes i två omgångar, med tre veckor mellan samt
 tillfälliga. Försökspersoner var 96 elever från Linnéskolan i
 Stockholm. Vid det första tillfället mättes medla och medelanden
 separat. Försökspersonerna fick då också svara på frågor om till-
 ämning, elevstånd, födeläse och politiska sympatier. På
 grundval av sina svarar delades försökspersonerna upp i fyra

- huvudgrupper. Dessa grupper var:
- I) Läser varken AB eller Expressen (A^+B^+) 34 pers.
 - II) Läser AB men ej Expressen (A^+B^-) 18 pers.
 - III) Läser Expressen men ej AB (A^-B^+) 27 pers.
 - IV) Läser både AB och Expressen (A^+B^+) 14 pers.
- Den "läsare" delindelades alla som läser tidningen i käng i veck-
 och efter mer.

På grundval av denna första mätning uttogs meddelande 1 och 2 (se föregående sida) till experimentvariabler; de bedömdes mest neutrala. Meddelande 3 och 4 kvarstod dock fortfarande i maske- ringssyfte.

Var och en av grupperna I - IV delades vid eftermätningen slump- mässigt upp i två undergrupper, A och B. Alla A-grupper fick följande media-meddelandekombination att bedöma:

Meddelande 1 + Aftonbladet

" 2 + Expressen

" 3 + Svenska Dagbladet

" 4 + Dagens Nyheter

och alla B-grupper bedömde följande kombination:

Meddelande 1 + Expressen

" 2 + Aftonbladet

" 3 + Dagens Nyheter

" 4 + Svenska Dagbladet

4 försökspersoner, en från varje grupp A⁺E⁺ etc., kunde inte nås vid eftermätningen.

Resultat

Följande poängfördelning erhöles vid de separata mätningarna av meddelanden och medier (de 4, som ej genomförde försöket, är borträknade):

Tabell 1. Totalpoäng för meddelande och medier.

	Meddelanden				Medier			
	1	2	3	4	SvD	DN	Expr	AB
Medelvärde över hela popu- lationen	3,61	3,68	5,55	5,12	3,35	3,32	5,27	4,79
Antal fp	92	92	92	92	92	91	92	92

Meddelande 1 och 2 har alltså bedömts relativt lika och neutrala. 3 och 4 har inte uppfattats som riktigt trovärdiga. Svenska Dag- bladet och Dagens Nyheter har också bedömts lika och dessutom betydligt mer trovärdiga än kvällstidningarna, där Expressen fått den lägsta bedömningen.

En uppdelning av ovanstående tabell på ickeläsare och läsare (indelningen beskrivs ovan) gav följande resultat:

På grundval av denna första mätning uttogs meddelande 1 och 2 (se föregående sida) till experimentvärslöshet; de bedömdes mest neutrala. Meddelande 3 och 4 kvarstod dock fortfarande i samma rangordning.

Vår och en av grupperna B - IV delades vid eftermätningen slumpmässigt upp i två undergrupper, A och B. Alla A-grupper fick följande medie-meddelandekomposition att bedöma:
Meddelande 1 + Allombladet
" 2 + Expressen
" 3 + Svenska Dagbladet
" 4 + Dagens Nyheter
och alla B-grupper bedömda följande komposition:
Meddelande 1 + Expressen
" 2 + Allombladet
" 3 + Dagens Nyheter
" 4 + Svenska Dagbladet
4 försökspersoner, en från varje grupp A¹ etc., kunde inte nås vid eftermätningen.

Resultat

Följande poängfördelning erhöles vid de separata mätningarna av meddelanden och medier (de 4, som ej genomförde försöket, är borträknade):

Tabell 1. Fördelning för meddelande och medier.

Medelvärdet över hela populationen	Meddelanden				Medier	
	1	2	3	4	Exp	AB
Antal sp	92	92	92	92	92	92
Medelvärdet över hela populationen	2,61	2,68	2,52	2,72	2,32	2,27

Meddelande 1 och 2 har alltså bedömts relativt lika och neutrala. 3 och 4 har inte uppträtt som riktigt trovärdiga. Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter har också bedömts lika och åsatt betydligt mer trovärdiga än kvalitetsmässiga, där Expressen fått den lägsta bedömningen.

En uppdelning av ovanstående tabell på icke-läsare och läsare (tabellerna beskrivs ovan) gav följande resultat:

Tabell 2. Kategorimedelvärden vid bedömningar av Expressen, Aftonbladet, meddelande 1 och 2.

	Expressen	Aftonbladet	1	2
A ⁺ E ⁺	5,43	4,96	3,64	3,84
AE ⁺	5,30	3,91	3,05	3,54
A ⁺ E	5,03	5,13	3,85	3,58
AE	5,27	4,89	3,81	3,71
Totalt	5,27	4,79	3,61	3,68

Det är inte någon direkt överraskning, att den som endast läser en av tidningarna upplever denna som mer trovärdig, men både de som läser båda tidningarna och de som inte läser någon av tidningarna uppfattar Expressen som mindre trovärdig.

Politiska sympatier. Materialet delades upp efter försökspersonernas politiska inställning på så sätt, att de borgerliga partierna fick bilda en högergrupp och socialdemokrater och kommunister fick bilda en vänstergrupp. De två gruppernas bedömning av Expressen och Aftonbladet var som följer:

Tabell 3. Bedömning av Aftonbladet och Expressen, uppdelad efter politiska sympatier.

	Aftonbladet	Expressen
Vänster	4,07	5,68
Höger	5,04	5,12

"Vänsterpartierna" bedömer Aftonbladet positivare än Expressen, men skillnaden i "högerpartiernas" bedömning är minimal.

Resultaten i andra mätomgången kan sammanfattas i följande tabell:

Tabell 4. Medelvärden för olika media och meddelanden, uppdelade efter läsvanor och försöksgrupper.

GRUPP A						
	Expr	AB	M1	1+AB	M2	2+Expr
A ⁺ E ⁺	5,19	4,74	3,34	3,57	3,72	3,92
AE ⁺	5,50	4,07	3,23	3,47	3,42	4,25
A ⁺ E	5,08	5,50	3,94	4,29	3,82	3,56
AE	4,71	4,52	4,33	3,86	4,29	4,17
Totalt	5,18	4,76	3,63	3,79	3,77	3,93

Tabell 2. Kategorimedelvärden vid bedömningar av Expressen, Afton-

	Expressen	Aftonbladet
A+E+	2,45	4,96
AE+	2,50	2,91
A+E	2,07	2,12
AE	2,27	4,89
Totalt	2,27	4,79

Det är inte någon direkt överraskning, att den som endast läser en av tidningarna upplever denna som mer trovärdig, men både de som läser båda tidningarna och de som inte läser någon av tidningarna upplever Expressen som mindre trovärdig.

Politiska sympatier. Materialen delades upp efter läseskapsgrupper. När politiska inställningar på så sätt, att de borgerliga partierna fick bli en högergrupp och socialdemokraterna och kommunisterna fick bli en vänstergrupp. De två gruppernas bedömning av Expressen och Aftonbladet var som följer:

Tabell 3. Bedömning av Aftonbladet och Expressen, uppdelad efter politiska sympatier.

	Aftonbladet	Expressen
Vänster	4,07	2,68
Höger	2,04	2,12

"Vänsterpartiernas" bedömer Aftonbladet positivare än Expressen, men skillnaden i "högerpartiernas" bedömning är minimal.

Resultaten i andra mätningarna kan kommenteras i följande tabell:

Tabell 4. Medelvärden för olika media och medieförhållanden, uppdelade efter läsare och förhållanden.

	GRUPP A			
	Expr	AB	M1	M2+Expr
A+E+	2,19	4,74	2,34	2,27
AE+	2,50	4,07	2,23	2,41
A+E	2,08	2,50	2,94	2,82
AE	4,21	4,22	4,33	2,86
Totalt	2,18	4,76	2,62	2,79

	GRUPP B					
	Expr	AB	M1	1+Expr	M2	2+AB
A ⁺ E ⁺	5,66	5,17	3,91	3,99	3,95	3,99
AE ⁺	5,04	3,71	2,86	2,55	3,69	3,33
A ⁺ E	4,99	4,78	3,76	3,60	3,37	3,06
AE	5,70	5,17	3,33	3,65	3,30	3,59
Totalt	5,38	4,81	3,60	3,67	3,61	3,54

Slumpen har inte varit så nådig mot experimentatorn. Idealt borde de fyra kolumnerna "Expr", "AB", "M1" och "M2" varit identiska för de två grupperna A och B. Totalsiffrorna stämmer dock väl överens mellan de två grupperna. Skillnaderna får tillskrivas det låga antalet försökspersoner.

Hypotesprövning. Cassel prövar först med utgångspunkt från tab. 1. hypotesen att Aftonbladet och Expressen skiljer sig åt i upplevd trovärdighet. Han finner att skillnaden mellan poängtalerna är så pass stor att chansen att den uppkommit av en slump är mindre än 0,01 %.

Den andra hypotesprövningen rör eventuella skillnader i bedömningen av meddelande 1 när det kopplas till Aftonbladet och när det kopplas till Expressen, således en jämförelse, grundad på de två totalmedelvärdena i kolumn 4, tabell 4.

Den tredje hypotesprövningen innebär samma förfarande för meddelande 2 (d v s en jämförelse grundad på de två totalmedelvärdena i kolumn 6, tabell 4).

Författaren drar slutsatsen, att ingen av hypotesprövningarna påvisar någon skillnad i bedömningen av ett meddelandes trovärdighet, beroende på om meddelandet tillskrivits Aftonbladet eller Expressen.

Avslutning

Peter Cassel har med detta arbete visat stor fantasi och förmåga att lägga upp ett sociologiskt experiment. Av tids- och kostnads-mässiga skäl undveks en alltför komplicerad experimentdesign, vilket är att beklaga. Eftersom redovisningen har skett mycket utförligt, kan dock hans arbete vara till stor hjälp för den som seriöst försöker utröna kommunikationsupplevelsen och dess inverkan på bedömningen av ett meddelande.

GRUPP	AB	MS	MS+AB
A+E	5,66	5,17	5,91
AE	5,04	5,77	5,88
A+E	4,99	4,78	5,60
AE	5,70	5,17	5,33
Totalt	5,38	4,81	5,69

Slutligen har inte varit så många mot experimentatorn. Ideellt borde de fyra kolonnerna "Exp", "AB", "MS" och "MS+AB" varit identiska för de två grupperna A och B. Totala värdena stämmer dock väl överens mellan de två grupperna. Skillnaderna får tillskrivas det låga antalet försökspersoner.

Hypotesprövning. Gassel prövar först med utgångspunkt från tab. 1 hypotesen att Altonhådet och Expressen skiljer sig åt i uppförd trovärdighet. Han finner att skillnaden mellan poängvärdet är så pass stor att chansen att den uppkommit av en slump är mindre än 0,01 %.

Den andra hypotesprövningen rör eventuella skillnader i bedömningen av meddelande i när det kopplas till Altonhådet och när det kopplas till Expressen, således en jämförelse, grundad på de två totalmedelvärdena i kolumn 4, tabell 4.

Den tredje hypotesprövningen jämför samma förlopp för meddelande i B) v a en jämförelse grundad på de två totalmedelvärdena i kolumn 6, tabell 4.

Författaren drar slutsatsen, att ingen av hypotesprövningarna påvisar någon skillnad i bedömningen av ett meddelande trovärdighet, beroende på om meddelandet tillfärdigats Altonhådet eller Expressen.

Avslutning

Peter Gassel har med detta arbete visat stor fantasi och förmåga att lägga upp ett sociologiskt experiment. Av tids- och kostnads- mässiga skäl undvika en alltför komplicerad experimentdesign, vilket är ett bekänt. Efter den redovisningen har skett mycket vittoriant. Det kan dock hans arbete vara till nytta för den som ser sig försöker utforma kommunikationsplaner och dess inverkan på bedömningen av ett meddelande.